

Magdalena Barabas

ORCID: 0000-0002-2013-7245

Kompetencje nauczyciela w zakresie profilaktyki w szkole

Pojęcie i rodzaje kompetencji nauczyciela

Ważna rola edukacji we współczesnym świecie i jej znaczenie dla rozwoju nie tylko jednostki, ale również całych społeczeństw jest bezsporna. Wielowymiarowość i złożoność współczesnej edukacji sprawia, że wciąż na nowo poszukuje się odpowiedzi na pytanie, jakie miejsce w niej zajmuje osoba nauczyciela/wychowawcy. Stąd wzrost zainteresowania wieloma wymiarami zawodu nauczyciela, zwłaszcza w zakresie jego kompetencji zawodowych. Tak, jak i w innych zawodach, również w przypadku nauczycieli dysponowanie określonymi kompetencjami decyduje o profesjonalizmie.

Od nauczyciela wymaga się po pierwsze, posiadania określonych kwalifikacji zawodowych, uprawniających do wykonywania tego zawodu. Kwalifikacje zawodowe obejmują:

1. wiedzę naukową z zakresu danej dyscypliny ujmowanej w programie jako przedmiot nauczania,
2. przygotowanie pedagogiczne i umiejętności umożliwiające skuteczne, racjonalne, teoretycznie uzasadnione i optymalne działanie dydaktyczno-wychowawcze,
3. właściwe komunikowanie się z uczniami i innymi podmiotami edukacji, a także efektywne współdziałanie z nimi w relacji celów i zadań nauczania i wychowania,

4. wiedzę psychologiczną o psychicznych i fizycznych potrzebach dzieci i młodzieży oraz sposobach ich zaspokajania,
5. wiedzę z zakresu socjologii i historii wychowania umożliwiającą głębsze rozumienie społecznej funkcji szkoły i nauczyciela,
6. uzdolnienia i zainteresowania zawodowe oraz umiejętność doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego¹.

Od nauczyciela oczekuje się zatem opanowania określonej wiedzy, umiejętności i prezentowania konkretnych kompetencji społecznych. Kompetencje współczesnego nauczyciela stanowią temat wielu dyskusji i dociekań. Z uwagi na wciąż zmieniającą się rzeczywistość aktualnie jednoznaczne określenie tego, jakimi kompetencjami winien wykazywać się nauczyciel jest bardzo trudne. Pojęcie to ma charakter interdyscyplinarny i wielowymiarowy². Kompetencje nauczyciela rozumiane są zazwyczaj jako pewna struktura poznawcza składająca się z wiedzy, umiejętności, dyspozycji oraz postaw warunkujących skuteczną realizację zadań wynikających z określonej koncepcji edukacyjnej³. W perspektywie Jana Průchy kompetencje nauczyciela to „zbiór profesjonalnych umiejętności, wiedzy, wartości oraz postaw, którymi musi dysponować każdy nauczyciel, aby mógł efektywnie wykonywać swoją pracę”⁴. Według Marty Koniecznej-Kucharskiej kompetencje nauczyciela to „zintegrowana struktura wiedzy, umiejętności oraz postaw, która to struktura pozwala pobudzić siebie i innych”⁵. Natomiast Maria Czerepaniak-Walczak pojęcie to definiuje jako harmonijną kompozycję wiedzy, sprawności, rozumienia oraz pragnienia⁶.

Różnorodność poglądów i ujęć definicyjnych powoduje liczne dyskursy dotyczące nie tylko tego, co należy rozumieć pod pojęciem kompetencje, ale również tego, które z nich i w jaki sposób należy rozwijać.

¹ J. Szempruch, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 84.

² K. Żegnałek, *Kompetencje dydaktyczno-wychowawcze nauczyciela edukacji*, [w:] K. Żegnałek (red.), *Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*, WSP TWP, Warszawa 2008, s. 189.

³ E. Goźlińska, F. Szlosek, *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1997, s. 52.

⁴ J. Průcha, *Pedeutologia*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Tom II: Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, GWP, Gdańsk 2006, s. 306.

⁵ M. Konieczna-Kucharska, *Miękkie i twarde kompetencje nauczycieli*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie” 2015, nr 19, s. 231.

⁶ M. Czerepaniak-Walczak, *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Wydawnictwo Edytor, Toruń 1997, s. 88.

Ponadto, wciąż zmieniająca się rzeczywistość w wielu wymiarach m.in. politycznym, klimatycznym, ekonomicznym i społecznym, wymusza rewizję dotychczasowych poglądów dotyczących sylwetki nauczyciela także w kontekście kompetencji zawodowych. Jak zauważa Jolanta Szempruch do atrybutów kompetencji zaliczyć można: ich związek z zadaniami (bowiem przejawiają się w określonych zadaniach), zmienność (bowiem podlegają rozwojowi) i mierzalność⁷. Podobnie Krystyna Stech dokonując charakterystyki kompetencji zawodowych nauczycieli zwraca uwagę na ich następujące właściwości:

- 1) kompetencje zawsze dotyczą konkretnego zawodu i osób go wykonujących,
- 2) mają charakter dynamiczny – zmieniają się w ciągu życia człowieka,
- 3) są wyuczalne tj. człowiek uczy się ich w procesie edukacji i praktycznych doświadczeń,
- 4) charakteryzują się generatywnością, co oznacza, że mogą być wykorzystywane w różnych obszarach życia człowieka⁸.

Jak zauważa Sławomir Śliwa:

pomimo wielu definicji kompetencji można stwierdzić, że jest to zbiór wiedzy, umiejętności oraz zdolności i zaangażowania do osiągnięcia określonego celu. Ważne jest to, że kompetencja może być rozwijana i generowana. Osoba kompetentna to osoba, która jest uprawniona do działań w danym zakresie⁹.

W literaturze przedmiotu istnieje bogactwo różnorodnych klasyfikacji kompetencji. Można zatem mówić o kompetencjach twardych (funkcjonalnych) i miękkich (behawioralnych). Pierwsze z nich dotyczą informacji o tym, co człowiek powinien wiedzieć i umieć, aby dobrze wykonać swoją pracę. To konkretna wiedza i umiejętności np. umiejętność obsługi komputera, znajomość języka obcego. Drugie z nich nawiązują do właściwości i cech człowieka, do tego, w jaki sposób on

⁷ J. Szempruch, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne...*, s. 103.

⁸ K. Stech, *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenia na problem*, [w:] K. Ferenc, E. Koziół (red.), *Kompetencje nauczyciela-wychowawcy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2002, s. 14.

⁹ S. Śliwa, *Kompetencje profilaktyczne nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwa Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spółka z o.o. Wydawnictwa Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2017, s. 12.

postrzega otoczenie i działa. Wiązą się z psychiką i umiejętnościami społecznymi jednostki. Można tu wyróżnić umiejętności osobiste (motywacja, odporność na stres), a także umiejętności społeczne interpersonalne (komunikatywność). Kompetencje miękkie nawiązują do umiejętności psychicznych człowieka oraz jego zdolności radzenia sobie w sytuacjach społecznych¹⁰.

Wyróżnić można także kompetencje bazowe, konieczne i pożądane. Kompetencje bazowe to: kompetencje interpretacyjne, autokreacyjne i realizacyjne. Do kompetencji koniecznych zaliczyć można umiejętności realizacyjne, a do kompetencji pożądanych takie, które nie są niezbędnymi, lecz mogą okazać się bardzo pomocne, np. zainteresowania nauczyciela¹¹. Jedną z częściej cytowanych klasyfikacji kompetencji nauczycielskich jest klasyfikacja Wacława Strykowskiego, który wyodrębnił następujące kompetencje nauczycielskie: kompetencje merytoryczne, psychologiczno-pedagogiczne, diagnostyczne, planistyczne i projektowe, dydaktyczno-metodyczne, komunikacyjne, medialne i techniczne, kontrolne i ewaluacyjne, oceny programów i podręczników szkolnych oraz kompetencje autoedukacyjne (autokreacyjne)¹².

Na podstawie obszernej analizy literatury Dorota Pankowska dokonała klasyfikacji kompetencji uwzględniając trzy kryteria:

- 1) rodzaj kompetencji – to kryterium „odnosi się do przedmiotowego aspektu kompetencji, czyli rodzaju oraz zakresu wiedzy i umiejętności będących podstawą działania praktycznego – osiągnięcia celów i wykonywania zadań edukacyjnych”,
- 2) charakter kompetencji – „dotyczy zarówno struktury działania, jak i jego jakości”,
- 3) wymiary kompetencji – kryterium, które „nawiązuje do postulatów pedagogiki emancypacyjnej i krytycznej. Odnosi się do kierunku działania nauczyciela wobec: siebie samego (wymiar

¹⁰ M. Konieczna-Kucharska, *Miękkie i twarde...*, s. 229-241.

¹¹ S. Dylak, *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004, s. 559.

¹² W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pieluchowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPI², Poznań 2003, s. 22-31; W. Strykowski, *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2005, s. 15-28.

podmiotowy), zadań i funkcji zawodowych (wymiar edukacyjny) i szerszego środowiska (wymiar społeczno-kulturowy)¹³.

W oparciu o pierwsze kryterium można wyróżnić kompetencje podstawowe i dodatkowe. Te pierwsze należy uznać za niezbędne, ponieważ „dotyczą działań wynikających z istoty zawodu i odnoszą się do każdego nauczyciela, bez względu na typ szkoły czy poziom kształcenia”¹⁴. Wśród nich autorka klasyfikacji wyróżnia kompetencje: moralne, komunikacyjne, wychowawcze, merytoryczno-poznawcze, dydaktyczno-organizacyjne, informatyczno-medialne oraz diagnostyczno-badawcze¹⁵. Drugie wymienione przez Dorotę Pankowską – kompetencje dodatkowe (tj. specyficzne) „wiążą się ze szczególnymi obszarami działalności zawodowej nauczyciela i stanowią otwartą kategorię”¹⁶. Zalicza ona do nich kompetencje: obywatelskie, zdrowotne oraz ekologiczne. Jej zdaniem, jest to wciąż lista otwarta, gdyż z uwagi na wciąż nowe procesy i zjawiska społeczne można ją poszerzać¹⁷. Z uwagi na charakter kompetencji D. Pankowska wyróżnia kompetencje:

- 1) interpretacyjne (odnoszące się do analizy, rozumienia i oceniania rzeczywistości tj. siebie, uczniów, procesów edukacyjnych, zjawisk społecznych oraz kulturowych,
- 2) koncepcyjno-realizacyjne (działaniowe), obejmujące kompetencje będące gwarantem skuteczności działania w danym obszarze (dydaktycznym, wychowawczym, organizacyjnym) i na każdym etapie (planowania, realizacji, ewaluacji),
- 3) transgresyjne, łączące się „z przekraczaniem ograniczeń i tworzeniem nowych jakości w aspekcie: autokreacji, innowacyjności i twórczości pedagogicznej oraz emancypacji (w odniesieniu do szerszego społeczno-kulturowego środowiska)”¹⁸.

Większość klasyfikacji kompetencji nauczycielskich opisanych w literaturze przedmiotu oscyluje wokół predyspozycji osobowościowych, wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania zadań edukacyjnych.

¹³ D. Pankowska, *Kompetencje nauczycielskie – próba syntezy (projekt autorski)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 3, s. 194-196.

¹⁴ Ibidem, s. 194-195.

¹⁵ Ibidem, s. 195.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, s. 196.

Kompetencje wychowawczo-profilaktyczne

Działalność edukacyjna szkoły obejmuje nie tylko szkolny zestaw programów nauczania, ale również program wychowawczo-profilaktyczny danej placówki. Oba elementy stanowią swoistą jedność i spójną całość. Nauczyciel realizuje więc nie tylko zadania dydaktyczne, ale również wychowawcze, polegające w swej istocie na przekazywaniu pożądanych wartości. W świetle ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe – proces wychowania rozumieć należy „jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży”¹⁹. Zadania opiekuńczo-wychowawcze realizowane przez nauczycieli w ścisłej współpracy ze środowiskiem rodzinnym uczniów obejmują swoim zakresem działania związane z bezpieczeństwem fizycznym i psychicznym dziecka, promocją zdrowia oraz prawidłowym rozwojem psychospołecznym wychowanka. Obowiązujące przepisy prawne (ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe²⁰) nakładają na szkoły obowiązek realizacji programu wychowawczo-profilaktycznego uwzględniającego rezultaty z przeprowadzonej diagnozy potrzeb wychowawczych i środowiskowych danej społeczności szkolnej. Stąd przed nauczycielami obowiązek takiego oddziaływania wychowawczego i profilaktycznego, które uwzględniać będzie potrzeby uczniów – zarazem w zakresie wspierania ich prawidłowego rozwoju, jak i zapobiegania oraz przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym. Wymusza to konieczność dysponowania przez nauczyciela określoną wiedzą, umiejętnościami, a także pożądanymi postawami z zakresu profilaktyki społecznej. Można zatem przyjąć, że w szerokim wachlarzu kompetencji, jakim powinien dysponować współczesny nauczyciel, znajdują się takie, które można określić jako profilaktyczne. Ważne jest to, aby działania profilaktyczne podejmowane w szkole realizowane były przez osoby z odpowiednią wiedzą, umiejętnościami, a także postawami. Wiedza ta powinna dotyczyć nie tylko zjawisk i procesów społecznych, zachowań ryzykownych, ale także specjalistycznych wiadomości

¹⁹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59, art. 1, pkt 3.

²⁰ Dz.U. z dnia 11 stycznia 2017 r., poz.59.

o sposobie prowadzenia oddziaływań profilaktycznych; umiejętnego przekazywania treści, doboru form i metod działań profilaktycznych; prezentowania pożądanych postaw.

Zdaniem Sylwii Badory profilaktyka to

działania praktyczne kierunkowane wiedzą o zjawiskach dewiacyjnych, chorobowych, patologicznych społecznie, mające charakter uprzedzający, zapobiegawczy, prewencyjny, służą zmniejszeniu prawdopodobieństwa wystąpienia antycypowanych zagrożeń jednostkowych, społecznych, środowiskowych²¹.

Według Zbigniewa B. Gasia profilaktyka w szkole to proces, który wspiera dzieci w prawidłowym rozwoju i zdrowym życiu przez zapewnienie pomocy potrzebnej w konfrontacji ze złożonymi, stresującymi warunkami życia, a w efekcie umożliwia im osiągnięcie subiektywnie satysfakcjonującego, społecznie akceptowanego oraz bogatego życia²². Stąd oddziaływania profilaktyczne powinny stanowić kompleksową interwencję ukierunkowaną na deficyty wychowawcze i deficyty dojrzałości. Działania te obejmują równolegle:

- 1) wspomaganie człowieka w radzeniu sobie z trudnościami zagrożającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu,
- 2) ograniczanie i wyeliminowanie czynników ryzyka, które zaburzają prawidłowy rozwój i niszczą zdrowy styl życia,
- 3) inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu²³.

Wymaga to spełnienia przez nauczyciela określonych warunków. Zdaniem Zbigniewa B. Gasia kompetentny nauczyciel powinien być dla ucznia: odpowiedzialnym wzorcem osobowym (spełniać funkcję modelową), efektywnym dydaktykiem (spełniać funkcję dydaktyczną), skutecznym trenerem w zakresie uczenia i usprawniania koniecznych umiejętności potrzebnych do życia (spełniać funkcję instruktażową) oraz efektywnym przewodnikiem w odkrywaniu osobistych zasobów i potencjałów ucznia, urzeczywistnianiu zadań rozwojowych

²¹ S. Badora, *Profilaktyka pedagogiczna*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2011, nr 7, s. 21.

²² Z.B. Gaś, *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja*, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2003.

²³ *Ibidem*, s. 19.

i odpowiedzialności za swój rozwój (spełniać funkcję wychowawczą)²⁴. Jak zauważa Sławomir Śliwa:

Kompetencje nauczyciela-profilaktyka są jednym z podstawowych elementów składających się na jakość kształcenie dzieci i młodzieży. Być kompetentnym nauczycielem oznacza mieć odpowiednie przygotowanie do wykonywania tego zawodu, a w przypadku profilaktyka – mieć specjalistyczną wiedzę z zakresu profilaktyki i stosować ją do pracy w szkole²⁵.

Autor ten zwraca także uwagę, że profilaktyka w szkole realizowana jest głównie przez nauczycieli, a ustawodawca obliuguje placówki do przygotowywania i wdrażania programów profilaktycznych, a mimo to wciąż brakuje określonych przepisami wymagań do pełnienia w szkole roli profilaktyka²⁶. Zdaniem Sławomira Śliwy profilaktyka to „system działań edukacyjnych i wychowawczych podejmowanych na rzecz młodych ludzi w celu rozwijania ich umiejętności prospołecznych, zainteresowań oraz podnoszenia poczucia własnej wartości”²⁷.

Warto tutaj wspomnieć o koncepcji profilaktyki pozytywnej, opierającej się na wiedzy o czynnikach chroniących, zasobach odpornościowych człowieka i pozytywnym klimacie środowiska społecznego oraz wiedzy o **mechanizmach resilience**²⁸. Istotą modelu profilaktyki pozytywnej jest kompensowanie siły czynników ryzyka (potencjalnych zagrożeń) poprzez rozwijanie i potęgowanie czynników chroniących w wymiarze jednostkowym i środowiskowym. Podejmowane działania profilaktyczne koncentrują się na wzmacnianiu tego, co sprawia, że człowiek staje się niejako bardziej odporny na zagrożenia, bowiem całkowite wyeliminowanie czynników ryzyka z życia nie jest możliwe. Jak pisze Krzysztof Ostaszewski: „Chodzi tu o wzmacnianie czynników i procesów, które sprzyjają zdrowiu i pozytywnemu rozwojowi

²⁴ Z.B. Gaś, *Doskonalący się nauczyciel. Psychologiczne aspekty rozwoju profesjonalnego nauczycieli*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001, s. 11-12.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, s. 7

²⁷ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2015, s. 18.

²⁸ Por. K. Ostaszewski, *Pozytywna profilaktyka*, „Świat Problemów” 2006, nr 3; Idem, *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2014.

jednostek oraz stanowią przeciwwagę dla stresorów, czynników ryzyka, sytuacji kryzysowych, wyzwań i trudności napotykanych w ciągu życia”²⁹. Działalność profilaktyczna nauczyciela stanowi dopełnienie działań wychowawczych, ukierunkowanych na kształtowanie pożądanych i harmonijnie zintegrowanych wartości, stanowiących ideał wychowawczy. Należy w tym miejscu nadmienić o koncepcji pozytywnego rozwoju dzieci i młodzieży, której główne tezy i założenia stały się pewną inspiracją dla modelu profilaktyki pozytywnej. Pokłosiem tej koncepcji jest określenie kluczowych elementów (atrybutów) świadczących o pozytywnym rozwoju młodzieży. Należą do nich:

- 1) umiejętności życiowe (tj. umiejętności psychospołeczne, np. podejmowanie decyzji czy rozwiązywanie konfliktów oraz umiejętności pozwalające na wywiązywanie się z obowiązków szkolnych i potrzebnych do rozpoczęcia aktywności zawodowej),
- 2) pozytywny stosunek do siebie (akceptacja siebie, przekonanie o własnej wartości, poczucie sprawczości oraz pewności siebie w relacjach społecznych),
- 3) więzi łączące młodego człowieka z najbliższym otoczeniem społecznym (m.in. pozytywne więzi z rodziną, rówieśnikami, szkołą),
- 4) stan rozwoju moralnego (oznacza m.in. przyswojenie wartości, norm i standardów społecznych, umiejętność odróżniania dobra od zła),
- 5) postawy młodego człowieka wobec innych ludzi (tj. rozwój życzliwości, empatii i szacunku)³⁰. Według koncepcji pozytywnego rozwoju, młodzi ludzie charakteryzujący się tymi atrybutami będąc bardziej zaangażowani w aktywne uczestnictwo w życiu rodzinnym i społecznym przejawiają mniej zachowań ryzykownych. Zdaniem K. Ostaszewskiego koncepcja pozytywnego rozwoju młodzieży może być propozycją nowego ideału wychowawczego, składającego się z pięciu elementów korespondujących z pięcioma atrybutami pozytywnego rozwoju młodzieży. Autor podkreśla, że ów nowy ideał wychowawczy jest bliższy rzeczywistości profilaktycznej, bowiem wprost zakłada ujemny związek pożądanego stanu z zachowaniami problemowymi

²⁹ Idem, *Pozytywna profilaktyka po 10 latach*, „Świat Problemów” 2016, nr 1.

³⁰ Ibidem.

okresu adolescencji³¹. Można założyć, że koncepcja pozytywnego rozwoju akcentuje i upomina się o sferę dbałości o własne zdrowie i bezpieczeństwo w procesie wychowywania młodego pokolenia.

Celem działań podejmowanych przez nauczyciela w szkole o charakterze profilaktycznym będzie zatem wspieranie dzieci i młodzieży w ich wysiłku wzrastania i stawania się świadomymi i odpowiedzialnymi dorosłymi, przygotowanymi aksjologicznie do dbania o zdrowie (w wymiarze jednostkowym i społecznym) i optymalny rozwój w sferze poznawczej, emocjonalnej i szeroko rozumianych relacji interpersonalnych. Nauczyciel powinien więc posiadać stosowną wiedzę z zakresu: koncepcji teoretycznych dotyczących zachowań problemowych i ryzykownych podejmowanych przez dzieci i młodzież; szeroko pojętej profilaktyki; optymalnych strategii, metod, form oddziaływań profilaktycznych; sposobów i zasad monitorowania i ewaluacji realizowanych działań; wiedzy na temat zasobów środowiska szkolnego i lokalnej społeczności. Zadania nauczyciela w obszarze profilaktyki w szkole wymagać będą również umiejętności w zakresie diagnozy funkcjonowania uczniów w środowisku szkolnym, umiejętności rozpoznawania potrzeb i oczekiwań uczniów, rodziców i innych nauczycieli, umiejętności angażowania i współpracy podmiotów wspierających szkołę oraz umiejętności planowania i konstruowania działań profilaktycznych. Niezbędnymi będą także pożądane postawy wobec negatywnych zjawisk społecznych, wobec uczniów prezentujących zachowania ryzykowne oraz postawa odpowiedzialności za profesjonalną realizację roli zawodowej.

Posumowanie

Efektywność działań edukacyjnych uwarunkowana jest wieloma czynnikami. Bez wątplenia kompetencje nauczyciela, jednego z trzech ważnych podmiotów edukacyjnych (obok rodziców i dziecka) stanowią istotny element we właściwej realizacji zadań opiekuńczych, dydaktycznych, wychowawczych oraz profilaktycznych współczesnej szkoły. Dynamiczny rozwój cywilizacyjny wymusza rewizję poglądów dotyczących tego, w jaki sposób formować przyszłych nauczycieli

³¹ Ibidem.

i wychowawców, kształtować ich osobowość i tożsamość zawodową, jakiej wiedzy dostarczać i jakich umiejętności uczyć, po to, by mogli skutecznie wspierać swoich uczniów w ich wysiłku wzrastania i rozwijania się. Warto pamiętać, że formowanie kompetencji przyszłych nauczycieli i pedagogów jest procesem dynamicznym, wymaga więc myślenia o tym jakich edukatorów (osób zaangażowanych w proces wychowania, opieki oraz dydaktyki) będzie potrzebować przyszłe młode pokolenie. Zatrważająco szybki postęp cywilizacyjny i wzrost tempa życia stanowiąc będzie nie tylko wielką szansę dla rozwoju człowieka, może także stanowić potencjalne zagrożenie dla jego bytu. Pojawia się zatem pytanie: jak dzisiaj przygotować przyszłych nauczycieli do realizacji zadań wychowawczo-profilaktycznych adresowanych do pokolenia, które dopiero się narodzi?

Abstract

There has for many years been a growing interest in the issue of teaching skills. The majority of both theoreticians and practitioners agree that the effective performance of tasks and the functions served by them, are dependent on these skills. The changing reality means they can be considered dynamic and evolutionary. The contemporary situation obliges teachers to review their own skills and complement their knowledge with new competences – those required for the proper performance of their professional tasks. The aim of the article is to draw attention to the issues of teachers' competences taking into account a broad range of prophylactic measures aimed at preventing educational deficits.

Bibliografia

- Badora S., *Profilaktyka pedagogiczna*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2011, nr 7.
- Czerepaniak-Walczak M., *Aspekty i źródła profesjonalnej refleksji nauczyciela*, Wydawnictwo Edytor, Toruń 1997.
- Dylak S., *Nauczyciel – kompetencje i kształcenie zawodowe*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
- Gaś Z.B., *Doskonalący się nauczyciel. Psychologiczne aspekty rozwoju profesjonalnego nauczyciela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001.
- Gaś Z.B., *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja*, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa 2003.

- Goźlińska E., Szlosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1997.
- Konieczna-Kucharska M., *Miękkie i twarde kompetencje nauczycieli*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie” 2015, nr 19.
- Ostaszewski K., *Pozytywna profilaktyka po 10 latach*, „Świat Problemów” 2016, nr 1.
- Ostaszewski K., *Pozytywna profilaktyka*, „Świat Problemów” 2006, nr 3.
- Ostaszewski K., *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2014.
- Pankowska D., *Kompetencje nauczycielskie – próba syntezy (projekt autorski)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 3.
- Průcha J., *Pedeutologia*, [w:] B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Tom II: Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, GWP, Gdańsk 2006.
- Stech K., *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenia na problem*, [w:] K. Ferencz, E. Kozioł (red.), *Kompetencje nauczyciela – wychowawcy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2002.
- Strykowski W., *Kompetencje współczesnego nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2005.
- Strykowski W., Strykowska J., Pieluchowski J., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Wydawnictwo eMPi², Poznań 2003.
- Szempruch J., *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Śliwa S., *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2015.
- Śliwa S., *Kompetencje profilaktyczne nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwa Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spółka z o.o. Wydawnictwa Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2017.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz.U. 2017, poz. 59.
- Żegnałek K., *Kompetencje dydaktyczno-wychowawcze nauczyciela edukacji*, [w:] K. Żegnałek (red.), *Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*, WSP TWP, Warszawa 2008.